

Tsunami: een nieuw begrip, mijn nieuwe wereld

Peter Verlinden

Tweede kerstdag is een familiedag. En in een grote familie, met kinderen en kleinkinderen in binnen- én buitenland, moet je dat respecteren. Tweede kerstdag was in 2004 ook een zondag, loopdag dus. Een goede gewoonte, nu al drie jaar lang, om de stress van de werkweek en de vele werkweekends af te schudden. Tweede kerstdag 2004 betekent voortaan de lancering van een nieuw begrip, wereldwijd: tsunami.

Nog uithijgend en zwetend van ruim vijftien kilometer stevig lopen, vlak voor de heilzame douche, biept de gsm. Een bericht van de redactie: of ik zo snel mogelijk wil terugbellen. Een klassieker, lijkt het. De dienstdoende eindredacteur, moedig man op een tweede kerstdag, heeft een advies nodig: sturen we iemand naar 'een' natuurramp in Azië, met, voorlopig verwacht, een paar duizend doden. En zo ja, wie dan wel? We overleggen: hij de telexen van de persagentschappen bij de hand, ik een handdoek over de bezwete schouders. Ja, er gaat maar best iemand, want de dodentol stijgt snel, de omvang lijkt groot, er zijn misschien wel Belgen onder de slachtoffers. De gulden regels van de buitenland-journalistiek, hard, meedogenloos, hanteren we samen zonder erbij stil te staan: nabijheid voor de Vlaamse kijker, betrokkenheid, snelheid van het gebeuren, de impact op onze kij-

ker. Deze ramp lijkt aan alle criteria te beantwoorden, al ogen de feiten aanvankelijk nog erg wazig.

Ja, we moeten dus een ploeg sturen. Voor enkele dagen, dat moet volstaan. Neen, de journalisten met ervaring staan niet te dringen op deze rustige tweede kerstdag. Andere projecten liggen al lang vast: Palestina, Irak, de Verenigde Staten... Hun agenda's zitten eivol.

"Waarom zou je het zelf niet doen?"

De eindredacteur-met-ervaring daagt uit, maar hij meent het. Twaalf jaar televisiewerk, zowat uitsluitend in Congo, Rwanda en Burundi: daarmee vestig je in een kleine kring een zekere reputatie, maar laat je ook de twijfel of je wel iets anders aankunt. Hij twijfelt daar niet aan. De familie is wel meer gewend: wekenlange opdrachten tijdens de oorlogen in het Gebied van de Grote Meren, weekend- en avondwerk. Wat kunnen enkele dagen Azië daar bovenop nog deren? Zeker nu het vast staat dat we samen de nieuwjaarsdagen zullen vieren. Want dit moet een korte opdracht worden.

En dus gaat het die zondagnamiddag niet naar het familiefeest rond de kerst, 'bij moeder thuis', maar rechtstreeks naar de luchthaven: bestemming Colombo, Sri Lanka, want

Peter Verlinden is sinds 1991 journalist bij de VRT-TV-Nieuwsdienst en vanaf 1998 staat hij er aan het hoofd van de buitenlandredactie. Drie weken lang reisde hij door het rampgebied van de tsunami.

daar zijn de meeste slachtoffers van de 'vloedgolf' gesignaleerd. Het woord 'tsunami' is nog niet doorgedrongen.

In transit op de luchthaven van München, wenden we het steven. Brussel heeft gebeld met het verontrustende bericht dat op het eiland Phuket, Zuid-Thailand, zeker zeventien Belgen vermist zijn. Duizenden spoorloze Srilankezen, wellicht meegesleurd door het water, wegen daar niet tegen op. Dat is de harde wet van de nationale journalistiek. En dus wordt de bagage afgeladen, opnieuw *gelabeld*, de tickets herschreven, nu met bestemming Bangkok.

TSUNAMI

Emirates Airlines is een schitterende luchtvaartmaatschappij. Gesticht door Sjeik Rashid van Dubai, één van de zeven Arabische Emiraten, en in een decennium tijd uitgegroeid tot de norm in de olierijke Arabische wereld, is het ook een van de weinige die blijft groeien en almaar meer bestemmingen aandoet. Voor Europese reizigers is er maar één nadeel: de soms wat lange overstaptijd in Dubai, de handelsmetropool halfweg tussen West en Oost. Deze keer is het een geschenk. In de hypermoderne luchthaven in de gloeiende woestijn aan de Arabische Golf tonen tientallen televisieschermen de eerste beelden van de 'tsunami'. Die vroege maandagochtend - we 'verliezen' tijd op weg naar het oosten - geloven we onze ogen niet. De wereldzenders BBC World en CNN herhalen voortdurend die allereerste beelden van de ravage: weggespoelde huizen, vissersboten op de dool, onderbroken wegen en vooral doden,

veel doden. Dan valt ook telkens weer het woord 'tsunami', vanzelfsprekend voor de Aziaten, nieuw voor ons, Westerlingen. Geen vloedgolf, maar die specifieke opstoot van het zeewater na een aardshok diep onder de zeebodem. Het is een Japans woord, legt een

zenuwachtige televisiecommentator uit, en betekent zoveel als 'hoge golf in de haven'. In de Stille Zuidzee, op de tienduizenden eilandjes daar, is het een levensbegrip. Een waarschuwingssysteem zorgt ervoor dat elk gevaar voor een tsunami meteen gesignaleerd wordt aan de eilandbewoners, die bijzonder kwetsbaar zijn voor hoge vloedgolven. Het werkt nagenoeg perfect,

vooral met Amerikaans en Australisch geld. De afgelopen jaren zijn er geen slachtoffers meer gevallen. De bevolking op de lageregelegen kuststroken heeft geleerd om zich bij het minste gevaar terug te trekken op de heuvels van het eiland. Maar in en om de Indische Oceaan, van Sri Lanka tot Indonesië, bestaat het systeem nog niet, op enkele kleine initiatieven na.

Toen dus op die tweede kerstdag de aarde beefde voor de kust van Sumatra en de zee begon te woelen, was er niemand die de kustbewoners van de Indonesische provincie Aceh, van Zuid-Thailand, van Zuid-India en Sri Lanka, zelfs van Oost-Afrika, waarschuwde, dat na de beving een tsunami kon volgen. In een lokale krant op de luchthaven van Bangkok lezen we dat de Thaise autoriteiten wél wisten hoe groot het mogelijke gevaar was, maar geen paniek wilden zaaien in dit toeristische hoogseizoen. De puzzel van het tsunami-verhaal begint in elkaar te vallen. En we hebben nog geen voet gezet in het rampgebied...

Peter Verlinden

Ik heb mijn best gedaan om Vlaanderen een zetje solidariteitsgevoel mee te geven, níet voor deze ene keer, maar hopelijk ook voor later.

”

PHUKET

Het is al donker als we landen op Phuket, na Bangkok nog eens ruim anderhalf uur vliegen. Een grote Airbus van Thai Airways vliegt halfleeg heen, en zal overvol terugvliegen. Op de kleine internationale luchthaven van Phuket, in normale tijden ingenomen door duizenden toeristen uit Oost en West, liggen gewonde vakantiegangers kriskras in de gangen en wachtzalen. Zij willen naar huis, en wel zo snel als mogelijk. Met ons komen ook een paar tientallen nieuwe toeristen in Phuket aan, nauwelijks vermoedend wat er aan de hand is. Een toerist kijkt niet naar nieuwsprogramma's op luchthavens en leest geen lokale kranten. Brussel verwacht snel een 'acte de présence'. Zo hoort dat in de televisiejournalistiek: tonen dat je er bent, ter plaatse. De telefonische interventie in het 13 uur-Journaal, vanop de luchthaven van Bangkok, is maar een voorsmaakje geweest. Om één uur 's nachts, zeven uur 's avonds thuis, kan ik voor het eerst getuigen. Tussen de luchthaven en het mobiele satellietstation, van waaruit we rechtstreeks op antenne kunnen, heb ik de taxi-chauffeur uitgehoord en hem enkele omwegen laten maken langs de verwoeste strook. In de pikdonkere nacht lijkt het een zware storm geweest. De getuigenissen in alweer nieuwe lokale kranten klinken alarmerend, bijna ongelooftwaardig.

En dan het Aziatische wonder: de technologie.

Meer dan tien jaar Afrika-ervaring hadden me geleerd met de meest eenvoudige middelen, ook in deze gesofisticeerde televisietijd, verslag te brengen vanuit oorlogen en menselijke rampgebieden. Het wonder van de satel-

liettelefoon, de levenslijn met de thuisbasis vanuit elke plek in het Congolese binnenland, leek me zowat het hoogste goed voor een televisieverslaggever. Maar in het luxehotel op een klif van Phuket, op kijkafstand van het rampgebied, niet eens tot de enkels geraakt door de tsunami, sluit ik die eerste nacht de laptop aan op het telefoonnetwerk. Na enkele minuten 'ben' ik in Brussel, op de VRT-redactie, feilloos. Berichten van persagent-schappen, de planning van de collega's, snelle en trage boodschappen... langzaam maar vooral zeker sijpelen ze binnen, op het ritme van de telefoondraad. Het zal het werken de komende dagen een stuk vergemakkelijken, maar ook versnellen. Brussel wil veel verhalen en zal ze krijgen.

ONTDEKKING

Pas de volgende dagen zullen we de omvang van de ramp langzaamaan beseffen en met ons de Vlaamse kijkers. Al vernemen we dat pas achteraf, eens goed en wel weer thuis. Met cameraman Erik en klankman/monteur

Dirk reis ik van baai naar baai, van verwoest resorthotel met klagende toeristen, naar weggespoelde restaurantjes en vissershuisjes met schijnbaar gelaten Thaise vrouwen en mannen. De Belgische doden domineren even ons werk en dan is ons besluit snel genomen: het leed van duizenden eenvoudige lokale fami-

lies mag nu eindelijk de voorpagina's halen, ook thuis. Dus laten we de Belgische hulpploegen met een zucht van verlichting vertrekken en wij blijven achter. Bij de treurende maar moedige Thais, op zoek naar hun geliefden, starend naar de onscherpe foto's op de haastig in elkaar getimmerde kisten in de ondergrondse parkeergarage van het grootste

Peter Verlinden

Telkens weer valt het woord 'tsunami', vanzelfsprekend voor de Aziaten, nieuw voor ons, Westerlingen.

”

ziekenhuis van Patong Beach. Even nemen we de Europeanen extra in het vizier, als we enkele dagen na de ramp in de beruchte uitgangsbuurt van Patong de zuipende mannen 'van bij ons' aan het woord laten, over hoe ze die eerste dagen meegeholpen hebben bij de reddingsacties en dat het nu toch weer tijd is 'voor drank en vrouwen'. De barmeisjes, restaurantuitbaters, paaldanseressen en travestieten van Patong geven hen geen ongelijk: de beste manier om dit stukje Thailand er weer bovenop te helpen is 'blijven'. "De toeristen moeten blijven en er moeten er nieuwe komen", klinkt het bij de officiële toeristische diensten én in het informele circuit. "Wij leven van hen". Brussel begrijpt er niets van, en vindt ons verhaal verrassend. Zo hoort dat.

Peter Verlinden

Congo: qua menselijke slachtoffers, de tsunami in het veelvoud...

”

Als het eiland Phuket uitgepuurd is, toch wat televisiereportages betreft, als het piepkleine Phi Phi-eiland bezocht is, én gefilmd, dan pas zoeken we verder. De eerste berichten vanuit Khao Lak waren ons ontsnapt. Niemand van onze ploeg kende die plek. Journalisten behoren doorgaans niet tot het soort vakantiegangers dat zich laat opsluiten in een massa-arrangement van een touroperator. En ikzelf, als Afrika-adept, met wat uitlopers naar de Arabische wereld, bevind me helemaal op onbekend terrein. Maar de berichten van de persagentschappen, ongeschonden aangekomen in mijn laptop, liegen er niet om: dit is het volgende rampgebied waar we moeten geraken. Het worden twee lange tochten, van 's ochtends vroeg tot de nacht valt. Van kwaad naar erger: de zoveel omvangrijker verwoesting, zoveel krachtiger ook, de lijken, bérgen lijken, letterlijk, en dan het identificatiewerk in de grote tempel. Vierduizend doden liggen er die dag klaar om door de handen te gaan van de Thaise en buitenland-

se identificatieteams, ook een kleine Belgische ploeg. We stappen over en tussen de opgezwollen lijken, sommige bloot, andere nog in de lijkenzak, het lichaamsvocht wegsijpelend in de zandgrond.

Die geur ken ik. Precies diezelfde als in oktober 1993 in Burundi, ten tijde van die eerste grote slachtpartijen in het Gebied van de Grote Meren. Daar stierven toen vijftigduizend mensen in enkele maanden tijd, onder de machetes en kogels van milities en militairen, van álle slag. Die slachtpartij, door mensen aangericht, is al lang vergeten. Rwanda 1994 en vooral de tien jaar daaropvolgend, als het doden in het getormenteerde 'land van de duizend heuvels' een gewoonte is geworden, ook van het nieuwe regime

dat nochtans zelf een genocide heeft ondergaan. Onbestrafte misdadigers leren nooit. Congo vanaf einde 1996, de lijken in de afgelegen dorpjes aan het Kivumeer, de verbrande doden in de hutten van Bunia, Ituri... Het moorden is er grotendeels gestopt, de lijkgeur is in mij blijven hangen. Elke lijkgeur is dezelfde. De doden van de tsunami zijn ándere doden. Doden van de almacht van de natuur, van een tragedie die niet te stoppen viel, hoop en al te voorspellen, áls dat al vele mensenlevens zou gered hebben. Misschien dat precies daarom de wereld zo snel en eendrachtig solidair wordt en geeft, massaal geeft. Omdat dit geen tragedie is door mensen aangericht, maar door een macht om iedereen heen, een macht waar alleen menselijke eendrachtigheid vat op krijgt.

BLIJVEN

Voor onze ploeg komt de vraag niet als een verrassing.

Of we willen en kunnen blijven, alvast tot enkele dagen na het nieuwjaarsweekend. Zeker binnen de week naar huis, beloofd. En dus vliegen we met enkele tussenstops van Phuket naar Medan, op Sumatra, de zwaarst getroffen plek van het hele rampgebied. We slagen erin om intussen voor één korte dag over en weer te vliegen vanuit de Indonesische hoofdstad Jakarta naar Banda Aceh, de hoofdstad van de provincie Aceh op Sumatra, waar zeker vijftigduizend doden gevallen zijn. Europees commissaris Louis Michel en de grote bazen van Unicef, Carol Bellamy, en van de Wereldgezondheidsorganisatie, Dokter Lee, leggen een eigen vliegtuig in en we zijn de enige televisieploeg die mee kan. In Banda Aceh wachten de internationale persagentschappen ons op. Zij maken de obligate beeldjes van de hoogwaardigheidsbekleders, wij proberen om in die enkele uren tijd in het hart van het rampgebied door te dringen tot de ellende van de Indonesische families. We ontsnappen even uit het verplichte konvooi, tot ontsteltenis van de veiligheidsdiensten, en vinden een rondlopende broer en zus. Zij brengen ons naar hun huis dat er niet meer staat en overtuigen mij zo van de zin van deze opdracht: we moeten de tijd nemen om te praten met de getroffen families, hun leed verkennen, hun toekomst bevragen. Dit verhaal is nog lang niet afgelopen.

Peter Verlinden

Van kwaad naar erger: de lijken, bérgen lijken, letterlijk...

”

blijven voortdrijven. Ik ben na een lange slaapnacht voorlopig voldoende gerecupeerd. De nieuwe ploeg, Filip en Piet, komt met nieuwe energie. En met een extra zak kleren van thuis. Met tussen de plooiën, een tekening, wat zoenen en mijn lievelingskoekjes.

We vliegen naar Medan, de draaischijf voor alle hulpverlening op Sumatra. Daar is het eenvoudiger om een goede auto mét chauffeur te huren dan in Banda Aceh waar we uiteindelijk heen willen. De route die we zullen afleggen, geeft ons de kans om andere tsunami-verhalen te vinden, op plekken die de grote nieuwsagentschappen links laten liggen, de zogenaamd 'minder getroffen oostkust'. Vier dagen lang zoeken en vinden we, met de steun van de Indonesische basisbewegingen, de getroffen vissersdorpen weg van de hoger gelegen kustweg. De tocht ver-rast. Elke stad, elk dorp, elk strand is geraakt. Iedereen hier leeft nu 'na de tsunami'. Niet alleen omdat de dood heeft toegeslagen waar niemand het had verwacht, meer nog omdat de slag zo ongenadig is geweest, zonder onderscheid, mannen, vrouwen en kinderen gelijk. Alleen de allerrijksten, in hun gebetonnerde villa's, dik-wijls hoger gelegen, bleven gespaard. Tenminste, als ze niet toevallig op stap waren op het strand...

SOLIDARITEIT

Zo vertrek ik de dag na de grote donorenconferentie in Jakarta - ook dat was een verslaggeving waard - en na twee nachten in een prima hotel, de kleren fris gewassen, terug naar Sumatra. De cameraploeg is afgelost. Erik en Dirk hebben hun taak meer dan volbracht. Een gemiddelde van vijf uur slaap per nacht, anderhalve week lang, daar kan niemand op

Geleidelijk stapelen de emoties zich op. Ver weg van Brussel, zijn we ons niet bewust van de solidariteitsbeweging die door enkele geëngageerde zielen op gang getrokken is. Pas later begrijpen we hoe onze verslaggeving, wellicht onbevanging en onbevooroordeeld, vaak met ingehouden emoties, die beweging gevoed heeft. Van enige coördinatie

is absoluut geen sprake. Het overleg met de redactie beperkt zich tot het uitwisselen van de noodzakelijke informatie, praktische afspraken, het samen oplossen van de honderden logistieke problemen. In een rampgebied heb je meer werk met het vinden van enig logement, een betrouwbare auto, de juiste papieren, gezonde voeding... dan met de zuivere inhoud van het verhaal. Het leed komt zo op je af, daar komt geen zoektocht aan te pas. Het is aan de journalist op het terrein om in te schatten welk verhaal hij moet brengen, waar het om gaat. Naarmate we Banda Aceh naderen, groeit de omvang van het leed van Sumatra. Niet de diepte van het leed. Elke getroffen visser, elk nieuw weeskind, elk verwoest familieleven... is gelijk. Er komen er alleen almaar meer op ons af.

Het werk wordt steeds maar moeilijker en daardoor zwaarder. Overbevolkte en ondermaatse hotels, die naam nauwelijks waard, al te korte nachten want de opnamen moeten ook nog gemonteerd worden én doorgestuurd naar Brussel, dikwijls midden in onze nacht, thuis dan nog maar avond. Ons levensritme staat op z'n kop, want we leven op twee ritmes, met zes uren tijdsverschil ertussen. Twee horloges, twee wekkers, twee ochtenden, twee journaals, twee avonden en twee nachten, ze beginnen en eindigen telkens anders. De weken beginnen te wegen. De telefoontjes met 'thuis' blijven beperkt tot familiezaakjes. Van het krop-in-de-keelgevoel in Vlaanderen bij elke reportage, elk nieuw beeld, zijn we ons absoluut niet bewust. Tsunami 12-12 blijft een niet-ingekleurde slogan, af en toe opgepikt uit een flard journaal dat ik kan volgen in mijn 'oortje' vlak voor ik zelf, rechtstreeks, op antenne ga. Martine, Jan, Sigrid, Lieven, Bavo en Wim spreken me almaar

Peter Verlinden

Het leed komt zo op je af, daar komt geen zoektocht aan te pas...

”

directer aan, in het zicht van de kijkers, alsof ik persoonlijk de solidariteit met de tsunami-slachtoffers kan sturen, of toch een klein beetje. Het zal duren tot enkele dagen na mijn terugkeer, de grote show achter de rug, voor ik beseft dat we een uniek gevoel in Vlaanderen mee gecreëerd hebben, het gevoel dat we de wereld aankunnen, als we het samen doen, tégen de gevolgen van de natuurwetten in. Voor één keer sinds lang, staat Vlaanderen, én België én een behoorlijk stuk van de wereld, achter het recht van miljoenen op een beter leven. We willen samen met hen hun leven heropbouwen. Dat is veel belangrijker dan de kortstondige financiële solidariteit bij de opbouw van tentenkampen en het aanleggen van voorlopige waterleidingen.

HET EINDE

Banda Aceh, de stad, de hel en het vagevuur samen, voor wie het meegemaakt heeft: ook voor ons wordt dit het einde.

De 'nog zwaarder getroffen westkust' - in het mediageweld klinkt geen superlatief overbodig - laten we aan ons voorbijgaan: geen tijd, vooral geen nieuwe verhalen meer. Leed en leed is één, uitwisselbaar. Je kunt en mag geen tweemaal hetzelfde verhaal vertellen. Dat holt uit. Ook in Banda Aceh gelden de mediawetten. Als we dus geduldig wachten op vrijdag 14 januari, de grote solidariteitsavond in Vlaanderen waarvoor ik nog één keer vanuit het rampgebied moet getuigen, voelen we de internationale collega's wegschuiven. Het reserveren van satellietlijnen in het gemeenschappelijk mobiele station verloopt almaar vlotter. Dubbelboekingen worden zeldzaam, vallen dan helemaal weg. We lopen elkaar niet meer voor de voeten waar

elke dag nog honderden lijken uit de modder gevist worden, waar de hulporganisaties nu toch hun tentenkampen draaiende krijgen, waar de provinciegouverneur zijn obligate persconferentie houdt. Dan komt het grote nieuws: ABC en BBC stappen op. Het is over. Drie weken tsunami, voldoende, meer dan. Die nacht van 14 januari drinken we met de laatst overgebleven medewerkers van EBU, de *European Broadcasting Union*, de koepel van de Europese openbare omroepen, een eenzame whisky, wachtend op mijn volgende *live*-interventie in de 'show'. De collega's van RTBF mogen na één interventie terug naar hun kale slaapzaal in een leegstaand internaat. Voor ons wordt het half vijf 's ochtends voor we het oortje uittrekken, de camera afsluiten. In Oostende loopt op dat ogenblik de solidariteitscampagne naar een hoogtepunt. Ik heb opgewonden presentatoren in mijn oortje hoge bedragen horen schreeuwen. Ik heb mijn best gedaan om Vlaanderen een zetje solidariteitsgevoel mee te geven, niét voor deze ene keer, maar hopelijk ook voor later. Maar nu is het genoeg geweest.

Nauwelijks een week later.
Het vliegtuig naar Kinshasa, Congo.

Elke vraag over 'mijn' drie weken tsunami verveelt me.

Ik ben duidelijk nog niet afgekickt van de liters adrenaline, van de korte nachten, van de stroom energie. Maar 'mijn' Congo-project, naar het diepe binnenland, wilde ik niet laten liggen. De redactie gaat erin mee. De solidariteit met de ene mag de solidariteit met de andere niet in de weg staan. Wel integendeel. Bijna tien jaar oorlog heeft in en om Congo zo'n vier miljoen doden gemaakt, twintig keer meer dan de tsunami. Doden door mensenhanden. Doden die wél vermeden hadden kunnen worden. Hoe deze Congolese overlevenden daarmee verder leven, om dat te weten, daarvoor trekken we het diepe binnenland in. Met de hoop dat Vlaanderen na de tsunami ook Congo beter wil kennen. Zelfs al beantwoordt tien jaar sluipende en af en toe opflakkerende oorlog, verborgen in de wouden, ver van de camera's, niét aan het ideaalbeeld van de televisiejournalistiek. Het gaat niét met één klap, niét meteen massaal, niét om Belgische, laat staan Vlaamse, doden. Het gaat traag en meedogenloos, gewone mensen als slachtoffers van de machtsstrijd van enkelingen, gedekt door enkele westerse machten voor wie 'macht' belangrijker is dan leven. Sluipend gif, in de wouden van Congo. Al tien jaar lang. De tsunami in het veelvoud.